

terres catalanes (amb *-ĕ*, *-a*, *-e*, segons el so local de la *-a*); quant al timbre de la tònica és amb *ĕ* quasi pertot, fins a Barcelona. i cat. central, si bé dins la zona del cat. oriental, alguns, sobretot en el NE. diuen *lĕjda*.

Gentilici: *lĕjdatāns* ibid.Casac., que és la forma general i coneguda a tota la nació (Griera en l'*ALCat*. i jo també en algun lloc, va oir *lĕjdetans*)¹ La rodalia és *lo plà de lĕjĕde* a Alcarràs, 1964 (XLII, 53.26).

Aprofito l'ocasió per denunciar, amb tot el menyspreu merescut, el ridícul barbarisme *Ilerdenc* (*Inst. d'Est. Ilerdens* i coses anàlogues): el llatínisme *ilerdense* és tolerable en certes condicions especials tal com diem ocasionalment *tarraconense* per 'tarragoní'; o *gironès*, *barcelonès*, o *valentí* per 'valencià', però *lleidatā* ha de ser la forma sobirana per a tot català conscient de la seva llengua i nació; i allò altre, en el fons, és un subterfugi de gent addicta a la perpetuació d'un règim tirànic i de temps tristíssim, a qui dol de mostrar-se «massa catalans», «massa lleidatans».

MENCIONS ANTIGUES:

A) DE LA FORMA PRÒPIAMENT CATALANA. 1236-5: *Leyda*, doc. de Puig-reig (*BABL* VII, 181); 1252: «drap de *Leyda*» (Tortosa, *RLR* IV, 256); 1272: «senyal de Mestre R. de Busaldó, canonge de *Leyda*» (*Costums de Tortosa*, en el còdex d'aquesta data, ed. Oliver, p. 500.); 1273: *Leyda*: doc d'Organyà (*BABL* VII, 237, lliçó comprovada en el facsímil, p. 247); 1278: *Leyda* (*BABL* VII, 237); en els *Gesta Comitum* (2a. meitat S.XIII) els mss. C i D (c. 1400) de la versió catalana i fins el ms. A (a. 1345) porten *Leyda* (ed. Massó-Barrau, pp. 127.20, 130.17, 131.18); 1359: *Leyda* (*CoDoACA* XII, 16); 1404: *Leybide* (bis) (*BABL* XII, 125); no reguèssim que aquesta grafia suposa una accentuació o un sil·labeig diferents: sempre fou bisil·lab i amb accent a la *é*, com ho prova, en vers, el metre dels poetes antics, p.ex. Jaume Roig: «ubert, buydat / com aquell pa / que'en Leyda:s fa /---» (*Spill*. v. 13012). Més dades catalanes en *Cat. Car.* II, xx, 277.31.

B) DE LA FORMA ARABITZANT. La forma *lārida* de la superestructura sarraïna de la ciutat de Lleida, encara que mai degué tenir gran extensió en la gent popular i poble menut de la Lleida sotmesa als moros, persistí en l'ús d'alguna gent lletrada (com ho eren els moros *leridís*) i fins catalana. I és la que fou general a Aragó: dominat pels moros fins al S. XII; i en caure Saragossa en mans dels alt-aragonesos, encara gran part d'Aragó estava en mans del reietó mahometà de Lleida; d'Aragó, passà la forma *lārida* al castellà *Lérida* (ja en Nebrixa: *Lerida, leridanos; Lérida*: Ilerda» *Dict.Hisp.-Lat* 1492, f^o h, 7 r°). I a l'ús dels trobadors occitans.

En textos catalans també apareix bastant. Sobretot quan són en baix llatí i en els Ss. XIII-XIV en general. 1122-23: *Lerida* (bis) doc. de R. Berenguer III en llatí (*BABL* VI, 543). En la lleuda de Tortosa (S.XIII): «drap de *Lérida*, 4 drs.» (*Cost.* p. 418); i també en altres passatges dels *Costums* (font molt sotmesa al llatí jurídic) «homens de *Lérida* e de Saragoça», «si lo conductor haurà logada la bestia tro a *Lerida* o a Barcelona» (pp. 419, 425); 1250: «s'aquells bo(n)s homes que n'avie a Solsona, e a Agramont, e a *Lérida* e a Sanahuja e a la Sed» (en el procés de Gósol contra els heretges (Pujol, *Docs.Vg.Urg.* 15.77, p.4). Encara en Desclot (però no en cap de les altres tres grans cròniques): *Lérida* (*N.Cl.* II, 16.25). I en el ms. dels *Gesta Comitum* també es troba algun cop *Lérida* (p.ex. 122.33).

Però després del S.XIII ja a penes es troba en cap text català, ni en el XIV; una excepció és un escrit de la reina Maria, muller d'Alfons el Magnànim, *Leryda*, a. 1429 (*BABL* XIV, 12), però deu ser perquè en la seva cort abundaven els oficials navarro-aragonesos de la cort dels Trastàmars.

En occità antic fou també bastant usat, p.ex. en la *Vida* occitana de Raimon de Miraval (que morí poc després de 1229). I així, en una memòria o escrit contra Peire de Lobeira, c. a. 1200-1210, que si bé escrita a Lleida, està en una mescla d'occità amb cat. i arag. (p.ex. hi ha *sabida* per 'sabuda'), apareix sempre *Lerida* (*BABL* VII, 168, 169). Com que Cerverí de Girona tenia punt a escriure en llengua d'oc, i evitava el «pla català», escriu sempre la forma occitana arabitzada, p. ex. en versos de 9 síl·labes «Entre *Lérida* ĕ Belvís /, prés d'un riu, entre dos jardins / vi ab una pastorela / un pastor---» (87 11.1); «de *Lérida* m'acort---» (Test, v. 174). No hi ha cap raó per creure que s'accentués *Lerida*, com pretengué Riquer en el seu ignar comentari: accentuació òbviament inconcebible en la variant *Lírida* (metafònica, com *síquia* < *séquia*, *símia*, *bístia*) que usà també Cerverí (80.37.23, comprovada en el facs.).

Per a l'explicació etimològica, importa notar que no hi ha tal accentuació antiga, fora d'un text tardà (quan els occitans eliminaren, a la francesa, tots els esdrúixols, dient *l'anímo*, *la mínimo*, etc.): Amanieu de Sescàs fa rimar *Lerida* amb *vestida*, però Amanieu és del S. XIV molt avançat.

L'alteració del ll. (I)LERDA en *lārida* té una explicació evident en àrab: pel seu sistema morfològic clàssic (i dialectal). Els participis actius femenins tenen en àrab aquesta forma *ā-i-a*, amb la *ā* llarga pronunciada *ā* (o sigui *ĕ*) en totes les èpoques i formes de l'àrab d'Occident; i amb aquesta estructura, que tenen els mots àrabs —participis o no—, a milers i desenes de milers, el nom de la